

PROVOKÁCIA FARBOU

Farba je dostupnou komoditou. Táto premisa mení náš postoj k chromatickým delikátnostiam a necháva mnohé historické fenomény nepochopiteľnými. Rozsah významu pojmu maliarska dielňa si uvedomíme, až keď zistíme, aké namáhavé bolo napríklad pripraviť olovnatú bielu z kravského trusu, octu a olovnatých platničiek, koľko vysušených červov nopálových, inak nazývaných košeníl, je potrebné k získaniu karmínovej červenej, alebo koľko druhov živíc a olejov bolo potrebných vôbec k nanieseniu, fixácii a lakovaniu obrazov atď..⁵⁸ Farba z tuby alebo plechovky, natiahnuté a našepsované plátno, za ktoré zaplatíme zlomok hodnoty, akú mali tieto substancie ešte pred 100 rokmi a k tomu ešte aj vizuálne presýtenie neprirodzenými, prekontrastovanými farbami na monitoroch elektronických zariadení devaluje v našej spoločnosti chápanie ale aj fyziológiu vnímania farby ako takej. „*Avantgarda tím, že se zřekla problému zobrazení a dala přednost spontánnosti, humornému kutilství nebo inscenování čirého nápadu, s vaničkou vylila i dítě a přestala se věnovat otázce řemesla. Počínaje abstraktní gestikou poválečných let a novoabstraktním jednobarevným sprejováním 70. let konče, všude jsme byli svědky nevidaného úpadku malířského umu. Ta obdivuhodná suma vědomostí, které se po staletí shromážděvaly ve službě ars pingendi, se za necelých třicet let smrškla na ruční práci dost nevalné kvality. Jak učí etnologie, stupeň rozvinutosti jisté společnosti lze odvodit i od stupně složitosti technik, které ovládá a používá. Velký rozsah těchto ztrát, srovnatelných s mizením živočišných a rostlinných druhů*

---

⁵⁸ K tejto téme vid' rozsiahlu publikáciu venovanú výskumu maliarskych materiálov: ROLLIG, Stella – KANDL, Johanna (ed.): *Material – Womit gemalt wird und warum*. Koenig Books, London 2019.

ze životního prostředí, si dnes mnoho malířů uvědomuje a učí se znova základům svého řemesla.“⁵⁹

Aj disciplína dejín umenia presunula kompetencie materiálnosti umenia takmer výlučne do kompetencie reštaurátorstva, ako keby rozdiel medzi prírodným ultramarínom a jeho syntetickou variantou, medzi azuritom a kobaltovou modrou spočíval, ak sa vôbec niekto pustí do podobnej analýzy, prinajlepšom iba v ich tonalite.⁶⁰ Tie pigmenty predsa mali diametrálne odlišnú hodnotovosť a časový horizont použitia. Obmedziť sa na defilé symbolických úrovní farieb je pre náš vedný odbor vlastnou diskvalifikáciou, keďže sa dobrovoľne vzdáva kauzálnej príčiny a s ňou súvisiacej symboliky, pretože vzácnosť a výlučnosť modrej v kresťanskej ikonografii má svoj jasný materiálny pôvod. Problém je však ďalekosiahlejší pretože sa netýka len historických materiálov. Absenciou vedomostí o substanciálnych kvalitách farbív bude v budúcnosti komplikované rekonštruovať ich význam pre súčasnú spoločnosť. Obmedzenie sa na pragmatické konštatovanie ich dostupnosti a efektivity nebude tou najlepšou vizitkou maliarstva v 21. storočí. „Kdo kdy sestaví vzorník zmizelých barev? A to nemyslíme zmizelých od zavedení průmyslových barviv před sto lety, ale třeba za posledních deset let nebo ještě méně. Bude vůbec někdo ochoten popsat přesné příčiny jejich zániku a zhodnotit jeho význam z hlediska dějin civilizace?“⁶¹

⁵⁹ CLAIR, Jean: *Úvahy o stavu výtvarného umění. Kritika modernity – Odpovědnost umělce. Avantgardy mezi strachem a rozumem*. Baster & Principal, Brno 2006, s. 70-71.

⁶⁰ HALÁK, Miroslav: *Die Zeichen des material turn*. In: ROLLIG, Stella – KANDL, Johanna (ed.): *Material – Womit gemalt wird und warum*. Koenig Books, London 2019, s. 20-27.

⁶¹ CLAIR, Jean: *Úvahy o stavu výtvarného umění. Kritika modernity – Odpovědnost umělce. Avantgardy mezi strachem a rozumem*. Baster & Principal, Brno 2006, s. 91.

Je preto namieste upozorniť práve na problém farebnosti v súčasnom umení. Otázka znie nakoľko je pre súčasnú výtvarníčku, súčasného výtvarníka využitie polychrómie iba dôsledkom dostupnosti a konvencionality. Je explózia farieb v dnešných komunikačných normách spôsobená vizuálne prestimulovanou každodennosťou a hrá pri ich nanášaní na obraz vedomie ich dejinnosti a exkluzívnosti, respektíve dôsledkov ešte nejakú úlohu? Som toho názoru, že s postupnou paradigmatickou zmenou využívania prírodných zdrojov a klimatickej politiky dôjde aj k revízii materiálových návykov spoločnosti. Nevieť však kedy to bude a či bude prechod rázny a bolestivý alebo postupný a plánovaný, ale to závisí od zodpovednosti každého člena spoločnosti tejto globálnej dediny.

Z výstavy Lydia Luisa Patafta – Portion
(28.09.2019 – 26.10.2019), Bellart Gallery, Viedeň, Fotografia (detail): BG

Rozhovor s Lýdiou Patafta⁶²

Farba od 19. storočia a doby jej industriálnej masovej výroby postupne stratila svoju materiálnu výnimočnosť a aj v umení zostala už len jej obsahová hodnota, ako symbolu viažuceho na seba rôzne, kultúrne podmienené referencie. Pri práci s purpurovou, fialovou, ružovou, okrovou, modrou alebo červenou uplatňuješ vedome aj ich symbolickú úroveň, alebo je ich využitie spontánnou a individuálnou výpoveďou?

Prácu s farbami sprevádza príbeh, kráčajú spoločne v ne-nápadnej symbióze počas celého tvorivého procesu, pokiaľ sa kompletná výpoveď nezaokrúhli do unikátneho celku. Spojenectvo príbehu medzi mojou výtvarnou a literárnou tvorbou sa začalo formovať už od čias, keď som sa naučila písať. Tým získala moja umelecká výpoveď dodatočnú originálnu podstatu. Diela vyvierajú z vnútornej spovede, čerpajú z archívu subjektívnej vizuálnej memórie a z individuálnych reakcií na vo mne rezonujúce fenomény, ktoré sa snažím spracovať a prezentovať publiku. Tematicky sa zaoberám problematikou slobodnej vôle a rozhodnutí jednotlivcov v dysfunkčnej a chaotickej spoločnosti, ktorí sa ocitli v nevšedných ba vyhrotených situáciách, znázornením stavov a pocitov, ktoré majú široké spektrum dopadu na ich fyzický a duševný stav a premietajú sa z metafyzickej úrovne do materiálneho sveta. Dominujú veľkoplošné kompozície, ktoré staviam vo vrstvách, využívam silné a nápadné kontrasty medzi dynamickými, expresívnymi ťahmi štetca a často akoby šmuhavými a tekutými lazúrovými akrylmi, vytvárajúc koloristicky odvážne, suverénne plochy.

---

⁶² Výstava s názvom *Lydia Luisa Patafta – Portion* sa konala od 28.09.2019 do 26.10.2019 v priestoroch Bellart Gallery vo Viedni.

Pozývam a vyzývam divákov, aby prostredníctvom metafor a symbolov farieb a skrytých významov sami objavili a pospájali si svoj vlastný príbeh.

Na tomto mieste si dovoľím zverejniť aj moju mikropoviedku k obrazu „Sugar Daddy.“ Vysvetľuje minimálne vzťah k modrej farbe:

„Už niekoľko dní bolo vídať bieleho koňa s plešatou hlavou a zvýšeným libidom. Prekračoval všetky povolené kvóty tým, ako vyšinuto cváľal pozdĺž vojenského tábora. Malá oprava, vlastne na temene povieval riedky trs sivej dlhšej šstice, ktorá sa húževnato držala vlasových korenkov a strážila tak zvyšné body mladosti. Miloval svoje znamienka a mladé ženy. Tešil sa, keď sa objavili z jasného neba sťa padnutí vojaci. Pád meteora. Sedem kilometrov východne od ich základne v Tichom oceáne. Pooblizoval ju zo všetkých strán, takú čerstvú, zanechajúc svoju DNA, ktorá sa absorbovala cez póry do krvného obehu. Ponúkol jej to, čo v danom momente mohol. Plechový lavór, v ktorom vyčaroval cukrovú vatu, hodvábnu a sladkú. Natolko sladkú, že na osobnom rebríčku sladkosti obsadila absolútne prvé miesto. Azúrovo modrá bola tá najviac obľúbená. Zrejme každý má svojím spôsobom rád modrú farbu. Alebo sa bojí vysloviť vetu: Ja nemám rád modrú, pretože to považuje svojím spôsobom za fatálne, čo by mohlo v konečnom dôsledku prizvať smolu. Na pláži našiel kus meteoru hlbokej vesmírnej modrej farby, zovrel ho a stláčal v pravej dlani. Čerpal z neho meteorickú podstatu, ktorá sa zmiešala s jeho potom. Keď ho odsedlala, dal jej ho. Spieval jej modrasté melancholické árie hlbokých tónov, ktoré sa usadzovali na vnútorných výstelkách žil s garantovaným výsledkom ich upchania. Dočasne to prekrylo provokatívne explózie. A potom, po jej spoznaní a prevzatí, prestal cváľať. Prešiel do stavu vznášania sa, sem tam jemne ťukajúc chrbtom o plafón. Všetko sa zdalo byť fatálne a rozhodujúce. Mala dojem, že sa pohyby nebeských telies

spomalili a došlo k anomálii vo všeobecne nastolenom poriadku. Avšak zároveň si bola absolútne istá, že je to dočasný stav vecí, ktorý sa skôr či neskôr vráti do pôvodného stavu. Keď pred rokom prišla, bola militantná sestra so zvláštnym zmyslom pre humor. Rada a šikovne zvládala úlohy extrémneho charakteru, aby uskladnila lieskovce vo svojom brlohu. Ten bol vystlaný oranžovými chuchvalcami, ktoré nazbierala pomocou čínskeho prístrojčeka na ich odstránenie. Veľmi rýchlo sa zahalila do nového norkového kožucha a kochala sa v zrkadle. Papierovo-šarkanový úradný nosorožec – reflexia sa usmial. Ukončil výskum zvyšných materiálov v termíne, ktorý bol navrhnutý z ich strany, a tak skompletizoval potrebnú procedúru. Láskavo prosil ešte o jeden sen. Všetci sa musia teraz dať dokopy, odsunúť emócie bokom. Spánok bude každopádne potrebný všetkým zúčastneným. Z kartónovej škatule v tvare rúry sa ozývali zvuky nakazených hlodavcov, ktoré sa do nej skryli pred krúpami. Pobrala sa na samotku. Všimla si na zemi pred jej vchodom svoju čiernu parochňu. Zdvihla ju a pomyslela si, aká je zanedbaná a zafúlaná. Treba ju umyť a dať do poriadku. Na stene pri železných dverách visel portrét muža s fúzami z tenkých pavúčich nožičiek. Kútový pavúk, ten človeku neublíži. Ešte trochu a všetko toto skončí. Vedela to. Ale najskôr musí dokončiť misiu, ktorou ju poverili.”

Idiolekt je komunikačná forma, ktorej pravidlá pozná iba jej producent. Je farba pre teba takýmto jazykom, alebo ju skôr chápeš v úlohe univerzálneho dorozumievacieho prostriedku?

Farebnosť človek absorbuje od narodenia, cez získané skúsenosti, zážitky a poznatky, ktoré sa v každom nevyhnutne zakódujú, sa stáva určitou zákonitostou. Podľa nej sa riadime a fungujeme v našej kultúre a spoločnosti, v rámci nášho zemepisného pásma. V mojej maliarskej tvorbe vedome pracujem

s farbou v snahe uľahčenia komunikácie s divákom a jej zrozumiteľnejšej podobe. Hoci sú moje diela častokrát akési rébusy, inklinujem k voľbe farieb ako prostriedku univerzálneho jazyka. Riadim sa podľa mojej vlastnej databázy farieb, ktorá je vytvorená a uložená na základe subjektívnych zmyslových vnemov a pocitov. Jednotlivé odtiene farieb si spájam s určitými životnými udalosťami a predovšetkým s tým, ako som sa v danom okamihu cítila, o čom som rozmýšľala, snívala. Moje útle detstvo si vybavujem ako jeden špeciálny odtieň pastelovo oranžovej, pomarančovej, ako nazývala tú farbu moja babka Anna. Symbolizuje moje uvedomenie si vlastnej existencie a eufórie zo samotného bytia dieťaťom, zlatým dievčatkom s medovými vláskami. Z privilégiá žiť. Taký odtieň mali letné šaty na ramienka, lemované odstávajúcimi volánikmi, ktoré som mala na sebe v jeden dusný augustový večer. Bývali sme v impozantnom mestskom byte u jednej starej dámy v centre Budapešti počas nášho rodinného výletu s priateľmi z Prahy. Okamih blaženého šťastia a bezstarostného pocitu. Identifikovala som sa aj so všetkými odtieňmi žltej, moja milovaná žltá košeľa s abstraktnými vzorkami ma vždy rozveselila. Plakala som, keď som ju prerástla. Bola mojou druhou kožou. Neskôr moje vyrastanie sprevádzala červená, taká bola naša detská izba, vyjadrovala temperament a živelnosť. Nesmiem zabudnúť na radikálnu čiernu, ktorá je zosilňovačom mojich výpovedí, aktérom drámy. Dodnes mi pri stretnutiach niektorí známi hovoria, že som pre nich osoba, ktorú si neodmysliteľne spájajú s farebnosťou, keďže som sa vyjadrovala prostredníctvom originálnych farebne výstredných outfitov. Farba hrá jednu z hlavných úloh nielen v mojej tvorbe, ale aj v mojom živote.

Vyjadruješ sa aj v médiu kresby, takže ti je blízke aj monochromatické zobrazenie. Volíš si motívy, ktoré realizuješ v maľbe podľa ich potenciálu z kresbovej štúdie, skice alebo

návrhu, teda podľa toho ako môžu tieto fungovať vo farbe, alebo sú tak kresba ako aj maľba pre teba dva rovnocenné spôsoby sebayjadrenia?

Zriedka cítim potrebu posunúť kresbu do maliarskej interpretácie. Možno je dôvodom aj to, že ma opakovanie nenapľňa, ba dokonca nudí. Za kruciálny považujem pravé samotný kreatívny okamih, chvíľu, náladu, stav mysle, emócie. Moje kresby sú autonómne diela, ktoré hovoria svojím vlastným jazykom. Staviam sa k nim odlišne ako k maľbe. Neváham vrhnúť sa do série kresieb bez akéhokoľvek tematického backroundu. Opieram sa o môj charakteristicky výtvarný rukopis a spontánnosť a slobodu expresívneho výrazu samotnej kresby. Teší ma pohrať sa s filigránovými detailmi, infantilným otláčaním pečiatok, vzoriek alebo šťavnatými kaligrafickými ťahmi štetca, ktorými vnášam dynamiku do samotnej kompozície, rozbíjajúcu suchopárnosť. Pri kresbe kompletne využívam možnosť experimentovania. Zvláštnou kapitolou sú rýchle skice, ktoré sú nevyhnutné k vzniku nového maliarskeho cyklu. Spravidla im predchádza siahodlhá fáza úvah a premýšľaní o témach, ktoré ma oslovujú, iritujú, fascinujú. Akonáhle sa vo mne nahromadia natoľko, že sa stanú neúnosné, nastupuje ich triedenie podľa akéhosi vycibreného vnútorného filtra. Selekcija je ukončená. Základ je stanovený. Začína sa proces samotného výtvarného spracovania, pri ktorom bezpodmienečne využívam tieto skice, ktoré hraničia s piktogramovými skratkami a definujú základné prvky budúcich obrazov. Poslednú a absolútne dominantnú úlohu preberá farba a maliarska improvizácia.

James Elkins vo svojej knihe *Prečo ľudia plačú pred obrazmi*⁶³ uvažuje aj na príklade Rothkovej kaplnky v Houstone (USA)

⁶³ ELKINS, James: *Proč lidé pláčou před obrazy. Příběhy lidí, které obrazy dojaly k slzám.* (Preklad Markéta Blažková-Bauerová). Academia, Praha 2007.

o emotívnom pôsobení farby. Somatické účinky rôznych farebných spektier na človeka sú predmetom výskumu naprieč vednými disciplínami. Uvažuješ nad pôsobením farieb u recipientov tvojich obrazov?

K farebnosti sa staviam intuitívne, po definovaní estetických základov a štruktúry diel. Musí harmonizovať so zvolenou témou a výtvarným spracovaním a jej dominantnou úlohou je pravdivo tlmočiť a podčiarknuť moju umeleckú výpoveď. Nespočetnekrát sú reakcie divákov na moje diela identické, vnímajú ich ako temné, príliš pochmúrne ba dokonca depresívne. Vyvolávajú v nich nespočetné otázky a údiv. Mojm cieľom nie je vyhovieť trendu dekoratívnych monochromatických obrazov, ktoré sa hodia k sivej sedačke. Ponukám svoje osobné svedectvo a nahliadnutie do iného sveta, odhalenie svojho podvedomia. Delím sa o intimitu duše. Je tajomná a hlbavá, vášnivá a analytická. Tieto charakteristiky umocňuje magická fialová, farba intuície, jedna z najzáhadnejších farieb v celom farebnom spektre. Nachádza sa na samom konci, akoby predstavovala korunu svojho rozvoja, jednotu všetkých farieb. Na podvedomej úrovni je táto farba vnímaná ako symbol všetkého tajomného a nekonečného. Fialovú považujem za vibráciu z iného sveta, s ktorým má právo komunikovať iba niekoľko vyvolených. Pozýva na odlúčenie od sveta cez proces vnútorných zmien, nevyhnutných pre duchovné očistenie. Pootvára dvierka pamäte a prebúdzajú najskoršie potlačené spomienky. Objavila som špecifický odtieň fialovej, jedine on má schopnosť strhnúť ma do hlbokého tranzu. Je nim akrylová farba Violet Dioxazine od výrobcu Windsor and Newton. Má moc vyvolať vo mne pocity maximálnej eufórie. Jej translucidné škály, lazúry na bielom podklade, nechajú vyniknúť jej čulý a sugestívny temperament. Psychologické účinky farieb ovplyvňujú intuíciu, zvyšujú sugestivnosť a ostria zmysel pre detaily, ktoré sú

skryté pre väčšinu ľudských očí. Vedľajšie žiaduce účinky u recipientov mojich diel sú strácanie bdlosti, upadnutie do stavu extázy, upravený tep, levitácia a nekontrolovateľné pohupovanie sprevádzané široko otvorenými ústami.

Hermann von Helmholtz v polovici 19. storočia rozvíja teóriu fyziológie vnímania farieb a zvukov, čím zásadne syntetizuje terminológiu hudobnej teórie a optiky.⁶⁴ Použitie pojmov tón, tonalita, akord, harmónia na popísanie kvality farieb pred tým nebolo bežné. Je známe, že umelci uvažujú pri komponovaní hudobných diel vo farbách a naopak. Znejú pre teba tvoje farby? A ak áno sú to skôr provokujúce disonancie, alebo experimentálne harmónie?

Keď vznikol obraz Salvation Mountain, ktorý metaforicky znázorňuje cestu k vlastnému ja, k vnútornému dieťaťu v každom z nás, zažila som jedinečnú skúsenosť. Jedná sa o zoskupenie identických dievčatiek do tvaru štvorlístka s vystretými rukami, oblečené do bielych šiat, stoja na vrchole hory spasenia uprostred akéhosi nadpozemského priestoru. Ich hlavy sú v miernom záklone a podľa pootvorených úst sa da tušiť, že prizývajú na pomoc silu vesmíru. Postupne som začala zachytávať nejaké autonómne melódie vychádzajúce z obrazu. Najprv chvenie podobné monotónnemu mrmlaniu dažďa, neskôr sa mu začali sporadicky pripájať zvuky prenikavého triangla a strhujúceho mystického organu. Svedectvo o zachytení melódie obrazu pri jeho pozeraní mi potvrdil aj jeden maliar a autor koncepcie výstavy na vernisáži, z čoho ma až zamrazilo. Pri maľovaní bytostne prežívam jednotlivý proces, od prvého

⁶⁴ HELMHOLTZ, Hermann von: *Die Lehre von den Tonempfindungen als physiologische Grundlage für die Theorie der Musik*. Minerva Verlag, Franfort am Main 1981. (originálne vydanie Braunschweig 1863)

nánosu farby, ktorý je zväčša jemná lazúra až po vrstvenie a stavbu diela, sledujem a podľa potreby cielene koordinujem stekanie farby, uvedomujem si ťahy štetcom. Všetky fázy ma kompletne pohltia na mentálnej a zmyslovej úrovni. Obrazy sa mi vynárajú pred očami, drzo sa mi predvádzajú, pripomínajú sa mi, našepkávajú čo sleduje, prehrávajú sa samovoľne pred zaspaním ako útržky z filmov podfarbené melodickým sprievodom a zvukmi v pozadí, vediac sebavedome, že mnou manipulujú, dovoľím im lomcovanie a trmácanie, nech len burcujú a ohurujú aj neskôr, navôkol.

Môže dnes ešte farba provokovať?

V mojej výtvarnej a zároveň aj literárnej umeleckej tvorbe sa snažím odchyliť od konvenčných, vopred stanovených noriem s túžbou spochybníť všetko videné a uznávané, otvoriť dvere a vyprovokovať prievan. Nedávne katastrofické požiare v Austrálii nás šokovali zábermi oranžovo sfarbeného neba a siluetami mesta ponoreného do okrového toxického dymu. Čo nás ešte dnes môže šokovať? Žijeme v alarmujúcom období katakliziem, cítime, že naša vlastná budúcnosť a budúcnosť našich detí je vážne ohrozená. Zelená je čierna, belasá je oranžová, modrá je hnedá, belosť zimy je archaický pojem pre väčšinu mestských detí. Farba vydáva svedectvo doby, v ktorej žijeme. Zvykáme si na nove móresy, trendy, charakteristiky, podaktorí z nás sa pri šokujúcich úkazoch a javoch, ktoré sú mimo zaužívaného kontextu možno už len prekvapia, niektorí letmo vystrúhajú grimasu tolerujúc nadchádzajúcu éru, ktorá sa akosi vymyká z rúk, zvyšok je apatický a vyhlasuje, že koniec je blízko. Farba je signál, ktorý nás upozorňuje, budí a aktivuje. Len nesmieme zatvárať oči.